

JELENA VUKADINović

SUDSKA NADLEŽNOST U SPOROVIMA IZ UGOVORA O MEĐUNARODNOJ DISTRIBUCIJI

– S posebnim osvrtom na predmet Corman-Collins –

POSTAVLJANJE PROBLEMA

Distribucija predstavlja složeni ekonomski i pravni posao koji se realizuje ugovorom o distribuciji. Njegova složenost se ogleda kako u pogledu nastanka, tako i u pogledu pravnog dejstva. Prava i obaveze ugovornih strana iz posla distribucije nastaju iz jednog okvirnog sporazuma i niza kasnijih pojedinačnih ili konkretnih ugovora nastalih na osnovu posebnih naloga ili narudžbina u skladu sa okvirnim ugovorom. Tako preuzete obaveze su složene prirode i sastoje se iz niza faktičkih i pravnih radnji različite sadržine koje se u opštem smislu mogu grupisati u dve široke kategorije. Jednu grupu obaveza čine one koje su karakteristične za ugovore o prodaji uobičajene robe, dok drugu grupu čine prava i obaveze koje karakterišu ugovore o pružanju usluga. One su sadržane u osnovnoj obavezi snabdevača ili dobavljača da u dužem vremenskom periodu i u skladu sa pojedinačnim ugovorima “snabdeva” distributere ugovorenim “proizvodima”, dok se distributer obavezuje da “distribuirati” tako dobijene proizvode. Obaveze “snabdevanja” i “distribuiranja” su složene obaveze ne samo po broju konkretnih radnji ili činjenja koje u okviru njih treba preduzeti ili ispuniti, već, i pre svega, po njihovoj pravnoj prirodi.

Mr Jelena Vukadinović, Saarbrücken, Institut za uporedno pravo, Ekonomski fakultet, Beograd.

Ako posao distribucije sadrži element inostranosti, koji se u praksi najčešće manifestuje kroz postojanje različitih mesta poslovanja ugovornih strana ili kroz pravno dejstvo ugovora na teritoriji dve ili više država, u pitanju su ugovori o međunarodnoj distribuciji. Kod ugovora o međunarodnoj distribuciji se, osim pitanja pravnog dejstva, kao sporna mogu postaviti i pitanja merodavnog prava prema kome će se ceniti da li su ugovorne strane ispunile svoje obaveze, kao i pitanje nadležnog suda koji će o tome konačno odlučivati.

Pitanje nadležnog suda je upravo istaknuto kao osnovno u predmetu *Corman Collins*,¹ čija presuda čini predmet ovog rada. Presuda u predmetu *Corman Collins* je od značaja iz više razloga.

Prvo, u pitanju je bio ugovor između ugovornih strana čija su se mesta poslovanja nalazila na teritorijama različitih država, što je poslu dalo međunarodni karakter i samim tim uslovalo primenu pravila Međunarodnog privatnog prava. Pravila Međunarodnog privatnog prava su za ovaj slučaj bila sadržana u Uredbi Brisel I, ali ih je trebalo pravilno protumačiti.

Drugo, mesta poslovanja su se nalazila na teritorijama država članica Evropske unije u kojoj je posao distribucije regulisan dvema grupama propisa: propisima o zaštiti konkurencije i Uredbom Brisel I. Za ova razmatranja su od značaja, pre svega, rešenja sadržana u Uredbi Brisel I, i to u delu koji se odnosi na "opšte odredbe" o nadležnosti (čl. 2) i u delu koji je naslovljen kao "posebna nadležnost" (čl. 5. Uredbe), jer po ovim pitanjima može doći do sukoba nadležnosti što otvara pitanja litispendencije.

Treće, jedna od ugovornih strana, u konkretnom poslu: distributer, a kasnije tužilac u pokrenutom sporu, je imala mesto poslovanja u Belgiji, u kome je posao distribucije i sudska nadležnost u slučaju sporova regulisan posebnim zakonom. Otuda se kao sporno, postavilo i pitanje kako rešiti eventualni sukob nadležnosti u slučaju da su u belgijskom pravu i u pravu EU predviđena različita rešenja.

Pomenuta pitanja čine sadržinu ovog rada, a biće analizirana i komentarisana kroz stavove koje je u predmetu *Corman Collins* zauzeo Sud pravde EU (u daljem tekstu Sud pravde) i mišljenje opšteg pravobranioca. Njihovo razumevanje pretpostavlja i da se prethodno nešto kaže o pojmu i pravnoj prirodi ugovora o distribuciji.

¹ Predmet *Corman-Collins SA v La Maison du Whisky SA*, presuda od 19. 12. 2013. nije još objavljena. Korišćen tekst na stranici Suda pravde EU <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?pro=&nat=or&oqp=&dates=&lg=&language=en&jur=C%2CT%2CF&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&num=C-9%252F12&td=%3BALL&pcs=Oor&avg=&page=1&mat=or&jge=&or=&cid=766350>

Pojam i značaj ugovora o distribuciji

Prodaja robe u međunarodnoj trgovini² se obavlja uglavnom preko posrednika koji na određenoj teritoriji u svoje ime ili u ime nalogodavca prodaju robu. Sva ova lica se mogu označiti opštim imenom posrednika. Prednosti prodaje preko posrednika su višestruke. Proizvođač se odlučuje da angažuje posrednika koji dobro poznaje lokalne poslovne prilike, uživa reputaciju i poštovanje potrošača na određenom tržištu, specijalizovan je za prodaju određene vrste robe, što sve zajedno doprinosi većem prihodu, promociji proizvoda i pozicioniranju određenog brenda na domaćem tržištu.³ Proizvođač može angažovati različite vrste posrednika koji će ga predstavljati na domaćem tržištu. Jedan od posrednika je i distributer⁴ sa kojim zaključuje ugovor o distribuciji.

Ugovor o distribuciji spada u kategoriju modernih⁵ ugovora privrednog prava koji se često koristi u međunarodnoj poslovnoj praksi. I pored činjenice da se dugo i u velikom broju koristi i u unutrašnjem i u međunarodnom prometu, ugovor o distribuciji je neimenovani pravni posao, pa se o njegovoj pravnoj prirodi može govoriti samo na osnovu stavova u pravnoj teoriji i, delimično, u sudskoj praksi. U pravnoj teoriji su podeljena mišljenja o njegovoj pravnoj prirodi, naročito posle slučaja *Corman Collins*.

Karakteristike obaveze iz ugovora o distribuciji

Ugovor o distribuciji je generalni ugovor⁶, koji služi kao pravni okvir, kojim se jedna ugovorna strana, isporučilac - proizvođač, snabdevač ili dobavljač, obavezuje da će u trajnijem periodu snabdevati drugu ugovornu stranu, distributera, proizvodima za dalju prodaju na određenom tržištu, a druga strana se obavezuje da te proizvode kupuje radi njihove prodaje drugim licima, potrošačima, na odre-

² Prodaja robe na stranom tržištu se može organizovati osnivanjem organizacionih oblika domaćeg društva u inostranstvu ili uspostavljanjem ugovornih odnosa između domaćeg prodavca i stranog kupca. Vid. R. Vukadinović, "Pojam i pravna priroda ugovora o distribuciji", *Pravni život*, br. 3-4/2008, str. 51. i dalje.

³ M. Parivodić, *Ugovor o ekskluzivnoj distribuciji u pravima Jugoslavije i Evropske unije*, Beograd, 1996, str. 14.

⁴ U zavisnosti od predviđenog odnosa prema proizvođaču ali o kupcu posrednice se mogu podeliti na: agente, distributere, privremene posrednike i predstavnike prodaje. Podela je preuzeta od R. Vukadinović, *Međunarodno poslovno pravo*, Kragujevac, 2013, str. 593, napomena br.2.

⁵ J. Perović, "How to secure Contract Performance? Distribution, Franchise nad Financial Leasing in Serbian Law", *Ekonomika preduzeća*, br. 3-4, mart-april 2012, Beograd, 2012, str. 149.

⁶ Razliku između okvirnih i generalnih ugovora v. kod S. Perović, *Obligaciono pravo*, Beograd, 1990, str. 229-230.

đenom tržištu i da za to plati cenu.⁷ Ugovor može imati različite pojavne oblike: ugovor o ekskluzivnoj distribuciji, ugovor o selektivnoj distribuciji i ugovor o ekskluzivnoj kupovini.

Ugovorom o ekskluzivnoj distribuciji snabdevač se obavezuje da proizvodi snabdeva samo jednog distributera na određenoj teritoriji ili za određenu grupu potrošača (klijenata). Ugovorom o selektivnoj distribuciji snabdevač se obavezuje da snabdeva proizvodima samo distributere koji su odabrani na osnovu određenih kriterijuma. Ugovorima o ekskluzivnoj kupovini distributer se obavezuje da proizvode kupuje samo od snabdevača ili od nekog drugog lica koji je određen od strane snabdevača.⁸

Slično kao i drugi dvostrano obavezujući ugovori i ugovor o distribuciji stvara prava i obaveze za obe ugovorne strane. Osnovna obaveza snabdevača se sastoji u "snabdevanju" distributera naručenim proizvodima i obaveštavanju distributera tokom trajanja ugovora o karakteristikama proizvoda, cenama, rokovima snabdevanja i drugim elementima i okolnostima koje su od značaja za distributera. Distributer ima obavezu da proizvode koji su predmet ugovora "distribuirati" na ugovorenoj teritoriji, da proizvode nabavlja samo od ugovorenog dobavljača, da izvan ugovorene teritorije ne traži kupce i da plati cenu.⁹

Pravna priroda ugovora

S obzirom da se posao distribucije sastoji od jednog opšteg sporazuma i više pojedinačnih ugovora, potrebno je razlikovati njihovu pravnu prirodu. Opšti sporazum o distribuciji predstavlja pravni okvir ili kišobran sporazum (*umbrella agreement*). U pravnoj teoriji prevladava stav da ovakav sporazum ne predstavlja potpuni ugovor o prodaji, već služi kao osnova za zaključivanje individualnih ugovora o prodaji, licenci, nalogu. Po nekim elementima, opšti sporazum liči na opšte uslove poslovanja, ali nije rezultat jednostrane izjave jedne od strana, već dogovor strana o uslovima budućeg snabdevanja, odnosno kupovine ugovorenih proizvoda.

Međutim, on sadrži samo neke elemente budućih ugovora, ali ne predviđa na koji način će do zaključenja individualnog ugovora doći, niti na koji način će ugovorene obaveze biti ispunjavane. Njime se utvrđuju samo opšti elementi i opšti uslovi njegovog izvršenja.¹⁰ Iz ovih razloga se na njega ne može primeniti Kon-

⁷ Čl. IV.E 5: 101 Nacrta Zajedničkih okvira za upućivanje; čl. 620. Prednacrta Građanskog zakonika Republike Srbije.

⁸ Čl. IV.E-5:101 Nacrta Zajedničkih okvira za upućivanje.

⁹ R. Vukadinović, *n. delo*, str. 603-604.

¹⁰ S. Perović, *n. delo*, str. 229.

vencija UN o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe (u daljem tekstu Bečka konvencija).¹¹

Kad je reč o individualnim ugovorima koji se mogu zaključiti na osnovu pojedinačnih naloga i u skladu sa opštim sporazumom, preovladava shvatanje da se na prava i obaveze ugovornih strana može primeniti Bečka konvencija.¹² U pitanju je tzv. "složeni ugovor" ili ugovor sa složenim prestacijama.¹³ Njegova složena priroda ne proizilazi samo iz činjenice da proizvodi niz različitih prava i obaveza za ugovorne strane, već zbog toga što, sa jedne strane, potiču iz ugovora o prodaji i ugovora o vršenju usluga i, sa druge strane, što su različitog ranga. U pogledu merodavnog prava, to ima za posledicu da se na obaveze koje su karakteristične za ugovor o prodaji može primeniti Bečka konvencija, ali ne i za one koje karakterišu ugovor o pružanju usluga. Bečka konvencija će se primeniti samo ako na njena rešenja kao na merodavno pravo upućuju pravila međunarodnog privatnog prava. Ona su sadržana u Uredbi (EZ) br. 593/2008 Evropskog parlamenta i Saveta, od 17. 06. 2008 o pravu merodavnom za ugovorne obaveze (Uredba Rim I).¹⁴ Uredba predviđa da se u pogledu određivanja merodavnog prava, u slučaju kada ono nije izabrano, pojmovi "pružanje usluga" i "prodaja robe" tumače jednako.¹⁵ Prema odredbama člana 4. Rimske uredbe, za ugovor o prodaji kao i za ugovor o pružanju usluga merodavno je pravo države u kojoj prodavac, odnosno davalac usluge imaju uobičajeno boravište. Za ugovor o distribuciji, merodavno je pravo države u kojoj distributer ima uobičajeno boravište. Pod uobičajenim boravištem pravnog lica se smatra mesto glavne uprave, a kod fizičkih lica, mesto njihovog glavnog poslovanja. Kao merodavno, se uzima mesto u vreme sklapanja ugovora.

¹¹ M. J. Bonell and F. Liguori, *The UN Convention on the International Sale of Goods: A Critical Analysis of Current International Case Law*, *Revue de droit uniforme/Uniform Law Review*, 1997, str. 385-395; P. Huber, *The CISG: A New Textbook for Students and Practitioners*, Sellier, european law publ., 2007, str. 48; J. Perović, *Applicability of the CISG to International Distribution Agreement*, *Liber Amicorum Thomas Meyer*, Beograd, 2009, str. 320; J. Perović, *Selected Critical Issues Regarding the Sphere of Application of the CISG*, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, Year LIX, 2011, No. 3, str. 187 i dalje. Ipak, J. Perović navodi presude u kojima su neki sudovi i ovaj ugovor tretirali kao ugovor na koji se može primeniti Bečka konvencija.

¹² V. P. Schechtriem, I. Schwenzer, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods*, Oxford, 2005, str. 26-28, napomena br. 15-16. i sudsku praksu u napomeni br. 28. I pored toga, konstatuje se da je granica između opšteg ugovora i pojedinačnih ugovora o distribuciji "vrlo tanka i neodređena".

¹³ V. U. Grušić, *Jurisdiction Complex Contracts under the Brussel I Regulation*, str. 2. Dostupno na <http://ssrn.com/abstract=1915561>. Poslednji pristup: 25.8. 2014.

¹⁴ Rome I Regulation (Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008.

¹⁵ Uvodne odredbe tač. 17.

Međutim, s obzirom da je u pitanju “složeni ugovor”, i nakon što se odredi merodavno pravo, potrebno je praviti razliku između prava i obaveza koje su karakteristične za ugovore o prodaji i ostalih obaveza. Na prava iz ugovora o distribuciji koje su slične obavezama iz ugovora o prodaji može se primeniti Bečka konvencija ili pravila unutrašnjeg nacionalnog prava. Tako se u Prednacrtnu Građanskog zakonika Srbije predlaže da se pravila o prodaji mogu primeniti na obaveze snabdevača koje se odnose na prodaju proizvoda (isporuka, odgovornost za materijalne i pravne nedostatke i sl.)¹⁶ a kod obaveza distributera, na one koje se odnose na prodaju proizvoda (cena, uslovi plaćanja i sl.).¹⁷

Probleme i razlike u tumačenju stvaraju “ostale obaveze” iz ugovora o distribuciji koje nisu karakteristične za ugovore o klasičnoj prodaji. U pitanju su obaveze koje se mogu opštim imenom označiti kao “saradnja na organizovanju i unapređenju zajedničke prodaje.”¹⁸ Pod ovim obavezama se podrazumeva obaveza snabdevača na obaveštavanje i očuvanje reputacije proizvoda (prema Prednacrtnu Građanskog zakonika Srbije), i obaveza distributera na “promociju i zaštitu interesa snabdevača.”¹⁹ Navedene obaveze su više karakteristične za ugovor o delu ili vršenju usluga, nego za klasične ugovore o prodaji.²⁰ Ugovorne strane su slobodne da ugovore primenu pravila o prodaji i na ove odredbe ugovora, kao što su odredbe o pružanju usluga oglašavanja i reklamiranja, zabranu direktne prodaje, zabranu reeksporta u treće države i slično. Ako to ne učine, primeniće pravila merodavnog prava koja važe za ugovore o pružanju usluga.

Posebnu vrstu obaveza predstavlja obaveza distributera da uloži najbolje napore da promoviše i reklamira proizvode snabdevača na određenoj teritoriji u skladu sa opštim upustvima snabdevača, da čuva njegovu reputaciju, kao i da štiti interese snabdevača sa pažnjom dobrog privrednika.²¹

Ugovor o distribuciji ima karakteristike i ugovora o pružanju usluga. Ugovori o uslugama spadaju u ugovore o nalogu koje odlikuje davanje naloga jedne strane drugoj da za njen račun izvrši određeni pravni ili drugi posao. U opštem smislu, ugovor o uslugama predstavlja ugovor kojim se jedna strana, davalac usluge, obavezuje da obavi određeni posao koji se može sastojati od radnji ili usluga, drugoj strani, naručiocu, a druga strane se obavezuje da za to plati odgovaraju-

¹⁶ Čl. 626. Prednacrta.

¹⁷ Čl. 637. Prednacrta.

¹⁸ R. Vukadinović, *n. delo*, str. 598.

¹⁹ V. članove 628-631. Prednacrta Građanskog zakonika Srbije (za obaveze snabdevača) i član 633. za obaveze distributera.

²⁰ R. Vukadinović, *n. delo*, str. 598.

²¹ J. Perović, “Ugovor o međunarodnoj distribuciji”, *Pravo i privreda*, br.4-6/2010, str. 366, v. napomenu br. 25.

ću naknadu ili proviziju.²² Distributer kao i svaki drugi nalagoprimalac ima obavezu da uspostavi i organizuje prodajne kapacitete i prodajna mesta kao i niz drugih sporednih obaveza u cilju bolje prodaje proizvoda. Obeležja ugovora o pružanju usluga se kod ugovora o distribuciji kao opšteg ugovora ogledaju i u obavezi distributera da obaveštava snabdevača o svim okolnostima relevantnim za tržište i ispunjenje ugovora.²³

Postojanje niza prava i obaveza koja su različita po pravnoj prirodi i praktičnom značaju komplikuje ne samo rešavanje pitanje sukoba zakona, jer otvara dilemu da li na svaku obavezu primeniti posebno i za nju karakteristično pravo ili naći karakterističnu obavezu prema čijim pravilima merodavnog prava odrediti i druge sporedne i sa njom povezane obaveze,²⁴ već i pitanje sukoba jurisdikcija.

Pitanje merodavnog prava

Međutim, pre nego što budu komentarisana rešenja koja postoje u pogledu merodavnog prava i nadležnog suda, u konkretnom predmetu *Corman Collins* potrebno je kao prethodno raspraviti pitanje da li je u pitanju ugovorni odnos sa elementom inostranosti ili neki drugi odnos unutrašnjeg prava. U zavisnosti od toga, rešenje se može tražiti ili samo u nacionalnim izvorima, u konkretnom slučaju u belgijskom zakonu o distribuciji, ili i u međunarodnim izvorima. Pod međunarodnim izvorima se podrazumevaju Uredba Rim I i Uredba Brisel I.²⁵ Prva Uredba reguliše pitanje merodavnog prava, a druga, pitanje nadležnog suda.

Što se tiče primene Uredbe Rim I, Sud pravde se o tome izjasnio posredno u odgovoru na prvo pitanje koje mu je u zahtevu za odlučivanje o prethodnom pitanju postavio belgijski privredni sud. Ne ulazeći u detalje predmeta, Sud je zauzeo stav da je u pitanju "ugovorna obaveza" iz odnosa sa elementom inostranosti. Pojam "ugovora" odnosno "ugovorne obaveze" je kao autonomni i jednoobrazni pojam nezavisan od nacionalnih prava, široko tumačen kao svaka "pravna obaveza na koju je slobodno pristala jedna strana prema drugoj strani."²⁶ U takvoj ugovornoj obavezi mora biti sadržan sukob zakona, odnosno ugovorni odnos mora biti povezan sa jednim ili više pravnih sistema (član 1. Uredbe Rim I). U konkretnom slučaju, u pitanju su bile ugovorne strane iz različitih država: Belgija i Francuske.

²² N. Jovanović, "Ugovori o prometu usluga", *Pravo energetike*, zbornik radova, Beograd, 2005, str. 83.

²³ V. više J. Perović, *n. delo*, str. 369.

²⁴ V. U. Grušić, *n. delo*, str. 1-17.

²⁵ Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters.

²⁶ V. C-27/02, *Petra Engler v Janus Versand GmbH* [2005] ECR I-481.

Što se tiče pravne prirode ugovorne obaveze, ugovorne strane su se sporele da li su u pitanju obaveze iz ugovora o prodaji ili iz ugovora o distribuciji. Zavisno od toga, Rimskom uredbom su predviđena različita rešenja u pogledu izbora merodavnog prava. Za ugovore o distribuciji, Uredbom je kao merodavno pravo predviđeno pravo države u kojoj distributer ima uobičajeno boravište (čl. 5, st. 1, f). Za ugovore o prodaji robe ili usluga, kao merodavno pravo je predviđeno pravo države u kojoj prodavac ima uobičajeno boravište, odnosno u kojoj davalac usluga ima uobičajeno boravište. Pod uobičajenim boravištem društava i drugih pravnih lica se podrazumeva mesto njihove glavne uprave. Kod fizičkih lica je to glavno mesto poslovanja. U oba slučaja, za određivanje merodavnog boravišta merodavno je vreme sklapanja ugovora.

Što se tiče nacionalnih izvora,²⁷ čija rešenja mogu doći u obzir za primenu, već je rečeno da je posao distribucije regulisan jedino u Belgiji pomenutim Zakonom o jednostranom raskidu ugovora o isključivoj distribuciji na neodređeno vreme.²⁸ U slučaju spora u vezi raskida ugovora o ekskluzivnoj distribuciji koji proizvodi dejstvo na teritoriji ili delu teritorije Belgije, Zakonom je predviđena isključiva nadležnost belgijskog suda i obavezna primena belgijskog prava.

PITANJE NADLEŽNOG SUDA

Rešenja Uredbe Brisel I

Uredbom je za lica sa prebivalištem u nekoj državi članici kao opšta, predviđena nadležnost suda te države, bez obzira na njihovo državljanstvo. Pored opšte, za sporove nastale iz pojedinih vrsta odnosa, propisane su i posebne nadležnosti. Pošto se konkretni slučaj odnosio na ugovor (o distribuciji), za ova razmatranja su od značaja pravila o nadležnostima koja važe za ugovore. Za sve sporove iz ugovora, Uredbom je propisana nadležnost suda u mestu u kome je obaveza u pitanju ispunjena ili u kome bi trebala biti ispunjena (čl. 5(1)(a) Uredbe Brisel I). Već je rečeno da između stranaka nije bilo sporno da je u pitanju spor iz ugovor-

²⁷ U pravu Republike Srbije ugovor o distribuciji nije bio regulisan kao posebni ugovor, ali je predviđen u Prednactu novog Građanskog zakonika. Od međunarodnih izvora, postoje izvori tzv. mekog prava u formi model zakona koji nemaju obavezujuću snagu, već služe kao primer i pomoć prilikom sastavljanja ovog ugovora. U pravu Evropske unije posao distribucije je regulisan u okviru pravila konkurencije i blok izuzetaka u okviru restriktivnih sporazuma. V. Commission Regulation (EU) No. 330/2010 of 20 April 2010 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to categories of vertical agreements and concerted practices, EU OJ L 102/1.

²⁸ Belgian Law of 27 July 1961 on the unilateral termination of exclusive distribution agreements of indefinite duration. *Wet 27 juli 1961 betreffende de eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop*, B. S., 5 oktober 1961, zoals gewijzigd door Wet 13 april 1971, B. S. 21 april 1971.

nog odnosa, tj. da je u pitanju ugovorna obligacija. Međutim, ugovorne strane su sporile oko dva pitanja. Prvo, da li nadležnost suda treba odrediti prema pravilima belgijskog Zakona o distribuciji ili prema pravilima Uredbe Brisel I i, u slučaju da se primenjuju pravila Uredbe Brisel I, da li njena pravila koja se tiču ugovora o prodaji ili ugovora o distribuciji.

Za sporove iz ugovora o prodaji robe, pod mestom ispunjenja obaveze se podrazumeva mesto u državi članici u kome je u skladu sa ugovorom roba isporučena ili je trebala biti isporučena. Sličnom, ali ne uvek i istom rešenju vodi i pravilo koje je predviđeno za ugovore o pružanju usluga. Kod ugovora o pružanju usluga, pod mestom ispunjenja obaveze se podrazumeva mesto u državi članici u kome su usluge pružene u skladu sa ugovorom ili su trebale biti pružene.

SLUČAJ CORMAN COLLINS

Činjenično stanje i sporna pitanja

Belgijska kompanija Corman Collins i francuska kompanija La Mason du Whicky poslovno su sarađivale u periodu dužem od deset godina, u kome je belgijska kompanija kupovala šest različitih vrsta viskija od francuskog prodavca. Roba je preuzimana u Francuskoj sa namerom dalje preprodaje u Belgiji. U vreme njihove poslovne saradnje, Corman Collins je na teritoriji Belgije, gde je imao svoje poslovno sedište i obavljao svoju delatnost koristio ime La Mason du Whicky Belgique, dok je na internetu koristio adresu "www. wisky. be". O dobrim poslovnim odnosima koji su postojali između ove dve kompanije govori i činjenica da su u magazinu koji uređuje ćerka kompanije La Mason du Whicky bili i da su reklamirani podaci belgijske kompanije.²⁹

Decembra 2010, francuska kompanija La Mason du Whicky zabranjuje belgijskoj kompaniji da koristi ime La Mason du Whicky Belgique, zahtevajući pri tom ukidanje internet domena www. wisky. be. Nešto kasnije, početkom 2011 godine, francuska kompanija je obavestila Corma Collins da će dati ekskluzivno pravo prodaje dve vrste viskija koje je Corma Collins redovno kupovala, drugoj kompaniji, i uputila belgijsku kompaniju da naredne porudžbine upućuje toj kompaniji.

Belgijska kompanija nije bila zadovoljna ovakvim ponašanjem ugovornog partnera i pokrenula je postupak pred belgijskim privrednim sudom zahtevajući naknadu štete zbog toga što je smatrala da je ugovor raskinut bez ostavljanja naknadnog roka, pozivajući se na belgijski Zakon o jednostranom raskidu ugovora

²⁹ <http://www.whiskymag.com/directory/detail/corman-collins.34565.html>

o ekskluzivnoj distribuciji na neodređeno vreme.³⁰ Svoj poslovni odnos sa francuskom kompanijom tužilac je tumačio kao ugovor o ekskluzivnoj distribuciji.

Tuženi (francuska kompanija) je ovakav oblik poslovne saradnje tumačila kao ugovor o prodaji. U odgovoru na tužbu tuženi je osporio mesnu nadležnost belgijskog suda i pozvao se na primenu Uredbe Brisel I, navodeći da je, prema odredbama člana 2. ove Uredbe nadležan sud mesta prebivališta tuženog u državi članici EU.³¹ Belgijski sud je svoju nadležnost temeljio na stavu da je spor nastao iz ugovora o ekskluzivnoj distribuciji, i u tom smislu naveo da je belgijska kompanija bila registrovana za preprodaju robe kupljenu od tuženog na teritoriji Belgije. U obrazloženju takvog stava sud se pozvao na belgijski zakon o ekskluzivnoj distribuciji, koji se primenjuje na ugovore o ekskluzivnoj distribuciji³², ugovore koji su kvazi ekskluzivne prirode³³ kao i na obične ugovore o distribuciji.³⁴

Ugovor o distribuciji je u Zakonu definisan kao ugovor u kome se isporučilac obavezuje da prenese pravo prodaje jednom ili više lica, koji će robu koja je proizvedena ili distribuirana od strane davaoca distribucije, prodavati u svoje ime i za svoj račun. Zakon predviđa da za punovažni nastanak ovog ugovora nije neophodna pisana forma. U slučaju raskida, predviđeno je pravo distributera da u slučajevima kada ugovor o distribuciji proizvodi pravno dejstvo na celoj ili na delu teritorije Belgije, traži naknadu pretrpljene štete bilo pred sudom države u kojoj se nalazi njegov domicil, bilo pred sudom države u kojoj se nalazi domicil ili sedište principala. Odredbama istog člana 4. belgijskog zakona, predviđeno je i da će sud, nakon što je pokrenut postupak, primenjivati isključivo belgijsko pravo.³⁵ Cormal Collins je iskoristila ovo pravo i pokrenula postupak protiv francuske kompanije pred belgijskim privrednim sudom. Tuženi je osporio nadležnost belgijskog suda tvrdeći da poslovni odnos ne predstavlja ugovor o distribuciji i zahtevao je da se nadležni sud odredi u skladu sa Briselskom uredbom I. Prema

³⁰ *Moniteur belge* od 5. oktobra 1961, str. 7518. i dopune od 13. aprila 1971. godine, objavljene u *Moniteur belge* od 21. aprila 1971, str. 4996.

³¹ V. čl. 2 Briselske uredbe.

³² Pod ugovorima o ekskluzivnoj distribuciji podrazumevaju se ugovori u kojima se jedna ugovorna strana- proizvođač odnosno isporučilac, obavezuje da će snabdeti robom drugu stranu, dok se druga strana obavezuje da će robu prodavati bilo određenim potrošačima ili na ograničenoj teritoriji.

³³ Kvazi ugovorom o ekskluzivnoj distribuciji, distributer stiče pravo prodaje gotovo svih proizvoda ili se njegova prodaja odvija na gotovo celokupnoj teritoriji.

³⁴ Ugovor o distribuciji koji ne sadrži ograničenje po pitanju teritorije, proizvoda ili potrošača predstavlja običan ugovor o distribuciji.

³⁵ Primena belgijskog nacionalnog prava omogućava da se zahteva znatno veća naknada šteta, nego prema nekim drugim nacionalnim pravima.

Uredbi Brisel I, nadležnost pripada sudu mesta izvršenja karakteristične prestacije u ugovorima o prodaji i ugovorima o pružanju usluga.

U takvoj situaciji, belgijski sud je prekinuo postupak i kao sud države članice EU, obratio se Sudu pravde zahtevom za odlučivanje o prethodnom pitanju. U zahtevu je od Suda pravde tražio da odgovori na sledeća pitanja.

1) Treba li član 2. Uredbe, eventualno zajedno s članom 5. stav 1. podstav (a) ili (b), tumačiti u smislu da se protivi pravilu o nadležnosti kakvo je sadržano u članu 4. belgijskog zakona od 27. jula 1961., koje predviđa nadležnost belgijskih sudova kada distributer ima sedište u Belgiji i kada distribucija proizvodi celokupno ili deo dejstva na tom području, nezavisno od sedišta principala, kada je taj poslednji tuženi? Drugačije rečeno, da li član 2. Uredbe zajedno sa članom 5 mora biti tumačen tako da isključuje istovremenu primenu člana 4. belgijskog nacionalnog zakona koji predviđa ekskluzivnu nadležnost belgijskog privrednog suda.

2) Treba li član 5. stav 1. podstav (a) Uredbe tumačiti u smislu da se primenjuje na ugovor o distribuciji robe na osnovu koga jedna strana kupuje proizvode od druge kako bi ih preprodala na državnom području druge države članice?

3) U slučaju negativnog odgovora na to pitanje, treba li član 5. stav 1. podstav (b) Uredbe, tumačiti u smislu da se odnosi na ugovor o distribuciji, kao što je onaj koji je sklopljen između stranaka?

4) U slučaju negativnog odgovora na dva prethodna pitanja, odnosi li se, u slučaju raskida ugovora o distribuciji, sporna obaveza na prodavca-principala ili na kupca-distributera?

Stavovi Suda pravde

U prvom postavljenom pitanju od Suda pravde je zahtevano da se izjasni da li Uredba Brisel I ima veću pravnu snagu od nacionalnog zakona Belgije koji sadrži imperativne odredbe o isključivoj nadležnosti belgijskog suda. U odgovoru na ovo pitanje, Sud pravde je naveo da je u skladu sa Preambulom Uredbe, cilj donošenja ovog akta unifikacija pravila o nadležnosti sudova u građanskim i trgovačkim stvarima.³⁶ Prema tački 8 Preambule, primena Uredbe se predviđa u svim slučajevima u kojima tuženi ima prebivalište u jednoj od država članica Unije.³⁷ Sa druge strane, Uredbom je u članu 2, kao opšte predviđeno pravilo o opštoj nadležnosti suda prema mestu tuženoga ako se nalazi u nekoj od država članica. Od ovog opšteg pravila o nadležnosti se može odstupiti samo u slučajevima koji su prema odredbama odeljka 2-7. poglavlja I ove Uredbe predviđeni kao posebne nadležnosti. Što se tiče mogućnosti primene nacionalnog prava, na kome je

³⁶ Tač. 2. Preambule.

³⁷ Tač. 19. Presude.

insistirao tužilac, Sud pravde je tu mogućnost isključio pozivajući se na odredbe člana 3. tač. 2, Uredbe, kojima je propisano da se protiv lica sa prebivalištem u nekoj od država članica ne primenjuju unutrašnji propisi o nadležnosti. Ovome bi trebalo dodati da je u prethodnoj tački 18. Sud već utvrdio da u spornom odnosu postoji međunarodni, odnosno intrakomunitarni elemenat koji je potreban za primenu Uredbe.³⁸

U konačnom odgovoru na prvo pitanje Sud ističe da se u predmetima u kojima spor sa međunarodnim elementom “ulazi u materijalno područje primene Uredbe, što se u predmetnom slučaju ne osporava, i kada tuženi ima domicil u jednoj od država članica, kao što je to u glavnom postupku, pravila o nadležnosti predviđena Uredbom se moraju, u načelu, primeniti i prevagnuti nad nacionalnim pravilima o nadležnosti.”³⁹

O drugom i trećem postavljenom pitanju Sud je raspravljao zajedno. Pitanje se svelo na tumačenje da li se odredbe člana 5(1)(b) Uredbe koje se odnose na ugovor o prodaji i na vršenje usluga, mogu primeniti i na ugovor o distribuciji i na osnovu njih odrediti nadležan sud, ili sud nadležan za odlučivanje o tužbi iz takvog ugovora treba odrediti primenom člana 5(1)(a) Uredbe. U odgovoru na postavljena pitanja, Sud je prvo ponovio da se tačke vezivanja iz člana 5(1)(b) Uredbe moraju tumačiti na autonomni način, ali i uzimajući u obzir ciljeve koji su postavljeni pred Uredbu, kako bi se pojačala njena jednoobrazna primena. U skladu sa ovim kriterijumima, Sud pravde je pristupio kvalifikaciji spornog odnosa, polazeći od karakteristične prestacije⁴⁰ kod individualnih ugovora i sporni odnos kvalifikovao kao ugovor o pružanju usluga. Sud je pošao od pojma “usluga” i podsetio da su u pravu EU usluge definisane kao delatnosti koje se pružaju u zamenu za naknadu.⁴¹ “Delatnost” obuhvata činjenje, a ne propuštanje koja se u konkretnom predmetu sastoji u karakterističnoj obavezi distributera koji, ne samo što garantuje distribuciju principalovih proizvoda, nego i širi distribuciju. Zahvaljujući garanciji isporuke proizvoda na osnovu ugovora o distribuciji i eventualno uključenosti u principalovu poslovnu strategiju, naročito u unapređenje prodaje, elemente čije postojanje treba da utvrdi nacionalni sudija, distributer može klijentima ponuditi usluge i prednosti koje im ne može ponuditi običan preprodavac i na taj način principalovim proizvodima osvojiti veći deo lokalnog

³⁸ Sud se pri tome pozvao na raniju praksu u predmetu C-327/10 *Hypotečni banka* [2011] ECR I-11543, tač. 29.

³⁹ Tač. 22. Presude.

⁴⁰ Sud se pozvao na ranije ustanovljenu praksu i odluku u predmetu C-381/08 *Car Trim* [2010] ECR I-1255, tač. 31. i 32.

⁴¹ C-533/07 *Falco Privatstiftung and Rabitsch* [2009] ECR I-3327.

tržišta.”⁴² I u pogledu “naknade” kao drugog elementa pojma usluge, Sud ističe da se i ovaj pojam mora široko tumačiti, a kao elemente ugovora o vršenju usluga navodi i to da isporučilac (principal) bira distributera, čime distributer stiče prednosti na tržištu jer samo on (ili ograničeni broj) može da prodaje ugovorene proizvode, pri čemu uživa i privilegije jer ima pravo pristupa reklamnim materijalima ili pravo na prenos know how, obuke ili olakšavanja otplate. “Skup tih vrednosti, čije postojanje treba da utvrdi sudija koji sudi u glavnom postupku, za distributera predstavlja ekonomsku vrednost koja može biti bitan element naknade.”⁴³ Na osnovu toga, Sud je zaključio da se ugovor o distribuciji može kvalifikovati kao ugovor o pružanju usluga za potrebe primene pravila o nadležnosti sadržanog u drugoj alineji člana 5. stav 1 podstav(b) Uredbe.⁴⁴

Međutim, kako nacionalni sud nije uputio Evropskom sudu pravde pitanje da li zaista sporni odnos predstavlja ugovor o distribuciji, na nacionalnim sudovima je da zakluče da li se u konkretnom slučaju radi o ugovoru o ekskluzivnoj distribuciji, pa će zavisno od toga biti određena i nadležnost suda. U slučaju da nacionalni sud nađe da činjenično stanje spora odgovara ugovoru o ekskluzivnoj distribuciji, nacionalni sud će postupiti po odluci Evropskog suda pravde.

Komentar

Pitanje određivanja nadležnog suda koji će rešavati sporove nastale iz tzv. složenih ugovora je jedno od složenijih pitanja i u unutrašnjem, a naročito u međunarodnom privatnom pravu. Otuda ne postoji jedinstveno shvatanje ni u pravnoj teoriji, ni u sudskoj praksi. Dokaz tome je i relativno “sveža” odluka Suda pravde Evropske unije u predmetu *Corman Collins*.

Pod složenim ugovorima se podrazumevaju ugovori u kojima ugovorne strane preuzimaju ne samo veliki broj obaveza, već i po pravnoj prirodi raznorodne obaveze koje se izvršavaju u više mesta.⁴⁵ Brojnost obaveza je najčešće posledica dugog trajanja ugovora kod kojih se obaveze iste vrste ponavljaju sve dok traje ugovor. Međutim, od većeg značaja je njihova složenost koja potiče iz činjenice da se jednim ugovorom želi postići više ciljeva, pa se ugovora izvršavanje više raznorodnih obaveza u više mesta. Primera radi, od izvršenja ugovora o prodaji robe se očekuje da ostvari dva osnovna cilja. Kupac očekuje da dobije robu saobraznu ugovoru kojom može slobodno raspolagati, a prodavac, da dobije ugovorenu cenu. Međutim, ako prodavac kao isporučilac robe želi da utiče na kupca u pogle-

⁴² Tač. 38. Presude.

⁴³ Tač. 40. Presude.

⁴⁴ Tač. 41. Presude.

⁴⁵ V. U. Grušić, *n. delo*, str. 2.

du toga kako će roba biti dalje preprodavana, upakovana, reklamirana i, uopšte, stavljena na tržište (pod čijim znakom i slično) za dalji promet, takvim poslovima kupac i prodavac su preuzeli mnogo više obaveza nego kod običnog ugovora o prodaji. U takve složene (i moderne) ugovore spada i ugovor o distribuciji i franšizingu. Složenost se manifestuje u brojnim dilemama, između ostalih, i kako odrediti merodavno pravo i merodavni forum za rešavanje sporova. U predmetu *Corman Collins* Sud pravde se bavio samo pitanjem nadležnosti suda.

O pitanjima sukoba nadležnosti prema rešenjima koja su bila predviđena u Briselskoj konvenciji, od 1968. godine, koja je prethodila Uredbi Brisel I, Sud pravde EU je prvi put odlučivao u predmetu *Shenavai v Kreisler*⁴⁶ u kome je istakao da bi primena ranije zauzetog stava u predmetima *De Bloos*⁴⁷ i *Tessili*,⁴⁸ naterao tužioce da sporove iz složenih ugovora pokrenu pred više sudova zavisno od vrste i ranga obaveze u pitanju.

U navedenim predmetima Sud je nadležnost sudova određivao zavisno od ranga obaveze iz kojih je spor potekao, pri čemu su sve obaveze iz ugovora bile klasifikovane kao glavne i sporedne ili obaveze istog ranga. Kako je ovakvo rešenje vodilo do nadležnosti više sudova, i samim tim bilo nepraktično, Sud je promenio raniji stav i kod određivanja nadležnosti pošao od pravila *accessorium sequitur principale*.⁴⁹ Primena ovog principa kod složenih ugovora, kakav je ugovor o distribuciji, podrazumeva da se u svakom ugovoru može odrediti glavna ili osnovna obaveza koja se izvršava u jednom mestu,⁵⁰ što je u osnovi prihvaćeno u Uredbi Brisel I. Pod osnovnom i glavnom obavezom se u suštini podrazumeva karakteristična prestacija koja je kao tačka vezivanja poznata u međunarodnom privatnom pravu. Kod ugovora o prodaji je to mesto isporuke, a kod ugovora o pružanju usluga, mesto gde je usluga pružena ili je trebala biti pružena. Nakon što su se redaktori Uredbe Brisel I opredelili za navedenu tačku vezivanja problem kvalifikacije se sveo na određivanje pravne prirode spornog odnosa, a u slučajevima ugovora o prodaji, na određivanje pojmov "isporuke" i "mesta isporuke" ili "mesta pružanja usluge". U konkretnom slučaju *Corman Collins* Sud pravde nije dao tumačenje ovih pojmova, ali je nacionalne sudove uputio na svoju raniju praksu.

⁴⁶ C- 266/85 Hassan Shenavai v Klaus Kreisler [1987] ECR 239.

⁴⁷ C- 14/76 A. De Bloos, SPLR v Société en Commandite par Actions Bouyer [1976] ECR 1497.

⁴⁸ C- 12/76 Industrie Tessili Italiana Como v Dunlop AG [1976] ECR 1473.

⁴⁹ C-266/85 *Shenavai* [1987] ECR 239, tač. 19.

⁵⁰ V. predmet C-256/00 Besix SA v Wasserreinigungsbau Alfred Kretzschmar GmbH & Co. KG (WABAG) and Planungs- und Forschungsgesellschaft Dipl. Ing. W. Kretzschmar GmbH & KG (Plafog) [2002] ECR I-1699, tač. 28.

Tako je Sud pravde u, već pomenutom, predmetu *Color Drack*⁵¹, dao tumačenje mesta izvršenja kod ugovora o prodaji, kod kojih prodavac svoju obavezu ispunjava u više mesta u okviru jedne države članice EU. U ovoj odluci Sud je zauzeo stav o tzv. "centralizovanom" ili jednom mestu izvršenja koje je relevantno za određivanje nadležnosti suda u smislu člana 5.(1)(b) Uredbe, bez obzira što je prodavac isporučivao robu u više mesta.⁵² U kasnijoj odluci donetoj u predmetu *Rehder*,⁵³ Sud pravde je isti stav zauzeo i kada su se mesta ispunjenja ugovornih obaveza nalazila u više država članica EU. Centralizaciju ili sažimanje više mesta u jedno, Sud je izvršio prema kriterijumu najtešnje veze koju sud u određenom mestu ima u odnosu na izvršenje karakteristične obaveze na osnovu ekonomskih kriterijuma.⁵⁴

Međutim, na nacionalnom sudu je zadatak da u svakom konkretnom slučaju odredi da li je prema datim kriterijumima nadležan za rešavanje konkretnog spora. Pri tome će nacionalni sudovi i dalje morati prvo da odrede pravnu prirodu spornog odnosa i zavisno od toga svoju nadležnost odrediti kao opštu ili posebnu, u skladu sa odredbama člana 2. ili odeljaka 2-7. Uredbe Brisel I.

Ono što nakon odluke u predmetu *Corman Collins* neće biti više sporno i predmet kvalifikacije jeste pravna priroda ugovora o distribuciji koji je definitivno svrstan u ugovore o vršenju usluga. Sud pravde je ovom odlukom načelno otklonio opasnost tzv. "fragmentacije nadležnosti" tako što se umesto više mesta izvršenja opredelio za "glavno mesto izvršenja." Pod glavnim mestom izvršenja Sud je smatrao mesto izvršenja "karakteristične obaveze."⁵⁵ Međutim, osim što je ponovio stav da će se mesto izvršenja odrediti prema "ekonomskim kriterijumima", Sud pravde ih nije odredio. Tako se u slučaju kada prodavac, u skladu sa ugovorom, isporučuje istu robu u više mesta, ali u jedno od njih isporučuje mnogo veću količinu nego u ostala mesta, da li količina isporučene robe opredeljuje to mesto kao mesto glavne isporuke.

Očigledno je da Sud pravde kao karakteristične prestacije smatrao poslovnu saradnju u dužem vremenskom periodu koja se sastojala u međusobnim obavezama distributera da "osigura distribuciju principalovih proizvoda".

⁵¹ V. C-386/05 *Color Drack GmbH v Lexx International Vertriebs GmbH* [2007] ECR I-3699.

⁵² Tač. 39.

⁵³ C-204/08 *Peter Rehder v Air Baltic Corporation* [2009] ECR I-6073. U pitanju je bio ugovor o zastupanju (commercial agency) između gospodina *Rehdera* (sa prebivalištem u Nemačkoj) i *Air Baltic Corporation*, litvanskog avioprevoznika.

⁵⁴ Tač. 40.

⁵⁵ U. Grušić, *n. delo*, str. 14.

JELENA VUKADINOVIĆ, LL.M.,
Saarbrücken, Institute of Comparative Law,
Faculty of Economics, Belgrade

JURISDICTION IN INTERNATIONAL DISTRIBUTION AGREEMENT
– WITH SPECIAL REFERENCE TO CORMAN COLLINS CASE –

Summary

Distribution contract as an agreement of the modern commercial practice provides a legal framework for various forms of distribution transactions. On the basis of this framework agreement, the parties enter into further, individual contract for the sale of goods each time when goods suppose to be supplied to the distributor. In these cases the issue will often arise if the distributor is a mere buyer reseller or if he must be qualified as a distributor who provides at the same time a service to the supplier. The qualification as purchaser or, on the contrary, as provider of services has important consequences. Do distribution agreements fall under the special jurisdiction under article 5(1) of the Brussels I Regulation; does this involve a sale of goods, a service or neither of these? These questions were answered by the European Court of Justice in its judgment of 19 December 2013, C-9/12 (Corman-Collins v La Maison du Whisky). This paper is devoted to the issue of jurisdiction, with special reference to Corman Collins case.